

Potensial yr Economi Forwrol yng Nghymru – Chwefror 2016

Crynodeb gweithredol ac argymhellion

Crynodeb gweithredol

Potensial economaidd yr economi forwrol

Mae'r economi forwrol yn cynnig potensial gwirioneddol i Gymru, yn enwedig o fewn sectorau newydd a sectorau sy'n dod i'r amlwg, fel ynni morol adnewyddadwy. Mae'r Comisiwn Ewropeaidd wedi rhoi mwy o sylw yn y blynyddoedd diweddar i'r rhan hon o'r economi, drwy ei Strategaeth Twf Glas, gan geisio hyrwyddo arallgyfeirio porthladdoedd a chymunedau arfordirol i fod yn feysydd twf newydd ac amrywio'r cyfleoedd economaidd sydd ar gael mewn cymunedau arfordirol.

Mae Cymru'n rhan o'r newid hwn, ac fe welsom, fel rhan o'n hymchwiliad, rai o'r mentrau a'r prosiectau cyffrous sy'n cael eu datblygu, a allai gael effaith sylweddol ar economi Cymru, gan gynnwys sgil-fanteision o ran hamdden, diwylliant a sectorau eraill.

Porthladdoedd

Mae porthladdoedd Cymru yn gwneud cyfraniad pwysig i economi Cymru ac maent yn ganolfannau allweddol ar gyfer y diwydiannau morwrol yng Nghymru. Mae'r prif borthladdoedd yn edrych fwyfwy i arallgyfeirio i weithgareddau economaidd newydd, fel ynni adnewyddadwy a thwristiaeth arfordirol. Nid yw hyn yn unig i'w groesawu, ond mae'n hanfodol i lwyddiant Cymru o ran datblygu diwydiannau morwrol yn y dyfodol.

Mae'r Bil Cymru drafft yn cynnwys cynigion i ddatganoli agweddau allweddol ar bolisi porthladdoedd, gan gynnwys y gyfundrefn gynllunio, i Gymru. Os caiff ei ddeddfu, bydd hyn yn caniatáu i Lywodraeth Cymru integreiddio datblygiad porthladdoedd yn rhan o'i strategaethau ehangach a hefyd i symleiddio'r broses cynllunio a thrwyddedu. Clywsom fod Llywodraeth Cymru yn paratoi i ddatblygu strategaeth porthladdoedd a memorandwm cyd-ddealltwriaeth gyda phorthladdoedd Cymru.

Mae cwmpas i Lywodraeth Cymru gefnogi datblygiad porthladdoedd drwy ei strategaeth newydd, a hefyd i weithio i wella'r cysylltiadau trafniadaeth i borthladdoedd, sy'n ffactor allweddol o ran eu gallu i gystadlu.

Rôl Llywodraeth Cymru

Yn ystod yr ymchwiliad hwn, gwelsom enghreifftiau o Lywodraeth Cymru yn cefnogi datblygiad yr economi forwrol.

Mae clustnodi €100 miliwn o Gronfeydd Strwythurol yr UE ar gyfer ynni morol yn arwyddocaol ac i'w gymeradwyo. Cafodd creu'r Grŵp Gorchwyl a Gorffen Ynni Morol ei groesawu'n eang gan dystion, ac mae cyfranogiad chwaraewyr allweddol y sector hwn yn argoeli'n dda.

Fodd bynnag, rydym hefyd yn gweld tystiolaeth o fethiant Llywodraeth Cymru i ddilyn i fyny yn ddigonol ar argymhellion blaenorol y Pwyllgor hwn ynghylch cyllido'r UE ar gyfer trafndiaeth a chysylltedd.

Roeddem yn siomedig am y diffyg dilyniant ar TEN-T / Cyfleuster Cysylltu Ewrop (CEF), ar gyfleoedd ar gyfer Traffyrdd y Môr, a diffyg ymgysylltu'n gyffredinol. Cawsom ein synnu a'n siomi i glywed nad oes fawr o gysylltiad wedi bod â Llywodraeth Iwerddon a Phorthladd Dilyn.

Ein hargraff ni o ddull Llywodraeth Cymru tuag at yr economi forwrol yw ei fod yn ddarniog, heb unrhyw dystiolaeth o ddull Llywodraeth gyfan. Er bod ymgysylltiad Llywodraeth Cymru yn cael ei ystyried i fod yn gadarnhaol, yn enwedig yn y sector ynni morol, roedd consensws bod bellach angen fframwaith strategol cyffredinol.

Dull strategol wedi'i ysbrydoli gan Iwerddon

Roedd ein hymweliad ag Iwerddon yn gyfle i feincnodi Cymru yn erbyn aelod-wladwriaeth o'r UE sy'n cael ei chydabod gan y Comisiwn Ewropeaidd fel yr arweinydd o ran datblygu economi cefnforol yn Ewrop.

Un o'n prif argymhellion yw bod Llywodraeth Cymru yn edrych ar ddogfen 'Harnessing Our Ocean Wealth' Iwerddon wrth baratoi ei Chynllun Morol Cenedlaethol. Dylid modelu cynllun Cymru ar ddull Llywodraeth gyfan Iwerddon o ran rhoi'r cynllun gweithredu ar waith, ac fe ddylai ganolbwyntio ar gyflawni amcanion clir gyda thargedau mesuradwy i adrannau unigol eu cyflawni.

Ynni adnewyddadwy morol

Mae Cymru mewn sefyllfa dda i ddod yn arweinydd yn natblygiad y sector ynni adnewyddadwy morol. Gwelsom dystiolaeth glir o weithgaredd entrepreneuraidd yng Nghymru i gefnogi'r sector newydd hwn. Mae Porthladd Mostyn wedi dod yn ganolbwynt pwysig ar gyfer y sector adnewyddadwy, ac mae Aberdaugleddau yn symud i'r un cyfeiriad. Mae Morlyn Llanw Bae Abertawe, y morlynnoedd llanw posibl eraill yng Nghymru, prosiectau tonnau llanw yn sir Benfro, a'r cynlluniau ar gyfer Ynys Ynni Môn hefyd yn enghreifftiau.

Clywsom bod gan y prosiectau hyn ymrwymiadau cryf o ran buddsoddi mewn cwmnïau lleol a chyflogaeth leol. Clywsom hefyd fod hwn yn sector yn ei ddyddiau cynnar ac, fel y cyfryw, mae'n wynebu nifer o rwystrau a heriau cyn iddo gyrraedd aeddfedrwydd. Dywedodd Rhodri Glyn Thomas AC wrthym fod consensws ynghylch y rhwystrau hyn ar lefel yr UE, ac roedd hynny'n cyd-fynd â'r dystiolaeth a glywsom gan randdeiliaid o Gymru.

Clywsom fod angen data i lywio cynlluniau datblygu a chydysnio / trwyddedu, a'r heriau sydd ynghlwm wrth hynny (cost, sensitifrwydd masnachol, materion yn ymwneud â dibynadwyedd, yr angen ar gyfer dadansoddiad / dehongliad gwyddonol y data crai) sy'n adleisio'r materion a godwyd yng ngwaith y Pwyllgor Amgylchedd a Chynaliadwyedd ar bolisi morol yng Nghymru.

Gall Llywodraeth Cymru fynd i'r afael â rhai o'r rhwystrau hyn, drwy dargedu mwy o adnoddau ar gyfer casglu / dadansoddi data, buddsoddi mewn mwy o allu ymchwil, darparu adnoddau ariannol ychwanegol ac, ar lefel mwy pragmatig, defnyddio dull profi a darparu ar gyfer prosiectau peilot lle y bo'n briodol.

Roedd cydnabyddiaeth glir na all Cymru ddatrys y rhwystrau sy'n wynebu'r sector ynni morol ar ei phen ei hun - mae angen ymgysylltu a chydweithredu ar lefel y DU a'r UE ac mewn partneriaeth â gwledydd a rhanbarthau eraill.

Cawsom dystiolaeth fod gan bysgotwyr yn Abertawe bryderon am effeithiau negyddol posibl Morlyn Llanw Bae Abertawe ar yr amgylchedd naturiol, ac oddi wrth Cyswllt Amgylchedd Cymru ynghylch yr angen i fabwysiadu dull ecosystemau sy'n cydbwysu amcanion economaidd, cymdeithasol ac amgylcheddol. Er bod ein hymchwiliad wedi canolbwyntio ar effeithiau economaidd, rydym yn cydnabod pwysigrwydd datblygu dull sy'n seiliedig ar ecosystemau o ran cynllunio morol.

Yr UE ac ymgysylltu rhyngwladol

Clywsom dystiolaeth am bwysigrwydd partneriaethau strategol rhwng rhanbarthau a gwledydd o ran ymdrin â phroblemau cyffredin. Mae gan brifysgolion Cymru eisoes gysylltiadau ag Iwerddon ar brosiectau ymchwil yn y sector morol, tra bo Tidal Lagoon Power a Marine Energy Pembrokeshire yn cymryd rhan mewn mentrau ar lefel yr UE, fel yr Ocean Energy Forum ac Ocean Energy Europe.

Roeddem yn siomedig o glywed am y diffyg ymgysylltiad gan Lywodraeth Cymru yn y cynlluniau Undeb Ewropeaidd hyn yn y sector ynni morol. Mae hyn, ynghyd â'r methiant ymddangosol i ddilyn i fyny yn effeithiol ag Iwerddon ar gyfleoedd trafniadaeth a chysylltedd yn awgrymu bod diffyg arweinyddiaeth wleidyddol o ran dull Llywodraeth Cymru o weithio mewn partneriaeth yn yr UE.

Mae yna eithriadau, yn enwedig gwaith y Gweinidog Cyllid a Busnes y Llywodraeth ar Gronfeydd Strwythurol yr UE, ei chefnogaeth o waith Llysgenhadon Cyllid yr UE, a'i chysylltiadau â Banc Buddsoddi Ewrop. Mae'r rheiny yn enghreifftiau o Weiniadog Llywodraeth Cymru yn gweithredu'n gadarnhaol ac yn rhagweithiol ar lefel yr UE. Fodd bynnag, nid yw hyn yn digwydd ledled Llywodraeth Cymru ac mae'r diffyg cyfranogiad mewn digwyddiadau yn y sector ynni morol a rhwydweithiau ar lefel y DU a'r UE yn siomedig, yn enwedig o ystyried cryfderau Cymru yn y maes.

Fel rhan o'i waith ar gyfer Pwyllgor y Rhanbarthau yn Ewrop, mae Rhodri Glyn Thomas AC wedi cynnig ffurf llawer cryfach o gydweithredu - creu partneriaeth strategol neu Ranbarth Macro ar gyfer Ardal yr Iwerydd sy'n canolbwyntio ar ddatblygu'r sector ynni cefnforol. Credwn fod gwerth mynd ar drywydd y syniad hwn.

Cyllid yr UE

Mae ein hymchwiliadau blaenorol wedi dangos bod ystod eang o gyllid yr UE yn berthnasol i ddatblygiad yr economi forwrol yng Nghymru.

Dyweddodd Banc Buddsoddi Ewrop wrthym fod y Gronfa Ewropeaidd ar gyfer Buddsoddiadau Strategol newydd, sy'n rhan o'r Cynllun Buddsoddi ar gyfer Ewrop, yn cynnig cyfleoedd i gefnogi twf y sector morwrol. Mae buddsoddiad Banc Buddsoddi Ewrop yng nghampws arloesi newydd Prifysgol Abertawe wedi cael canmoliaeth enfawr ac mae'n enghraifft ragorol. Roeddem yn falch o weld bod Llywodraeth Cymru yn mynd ar drywydd y cyfleoedd hyn.

Fodd bynnag, roedd tystiolaeth gan rai porthladdoedd yn awgrymu eu bod yn dal i gamddeall rhai cyfleoedd cyllid yr UE, tra bo eraill wedi galw am gymorth ychwanegol i gael mynediad at gronfeydd. Clywsom gan y sector preifat bod angen cymorth a gwybodaeth wedi'u targedu ynghylch rhaglenni perthnasol yr UE. Rydym eisoes wedi gwneud argymhellion yn ein hymchwiliadau blaenorol ar gyllid yr UE i Lywodraeth Cymru ac Addysg Uwch yng Nghymru i ddatblygu cymorth wedi'i deilwra ar gyfer y sector preifat. Yn amlwg, nid yw hyn ar waith eto - felly, rydym yn ailddatgan ein galwad bod angen sylw ar hyn.

Rydym hefyd yn credu bod rôl ar gyfer cyllid yr UE o ran cefnogi casglu a dadansoddi data.

Agenda ymchwil a sgiliau

Mae prifysgolion Cymru yn gwneud ymchwil rhagorol, sydd ar flaen y gad yn y sector morol, sydd i'w weld yn glir ym mhrosiect SEACAMS a gwaith y Sefydliad Ymchwil Carbon Isel, sy'n cynnwys y Ganolfan Ymchwil Morol ym Mhrifysgol Abertawe.

Fodd bynnag, dywedwyd wrthym hefyd, er gwaethaf y gwaith ymchwil rhagorol yng Nghymru yn y maes hwn, ei fod yn faes arbenigol o fewn y sector ynni ehangach. Mae perygl y gallai Cymru fod ar ei cholled o ran cyfleoedd ymchwil yn y dyfodol oherwydd diffyg capasiti / seilwaith ar gyfer ynni morol o gymharu â'r Alban ac Iwerddon.

Rydym yn credu bod gwir angen mwy o fuddsoddiad i greu gallu ymchwil yn y sector ynni morol.

Mae gwaith eisoes yn mynd rhagddo i gynllunio ar gyfer anghenion sgiliau'r sector morol yn y dyfodol, a bydd y Grŵp Gorchwyl a Gorffen Ynni Morol hefyd yn trafod y mater. Dywedwyd wrthym, hyd yn hyn, (cyn belled ag yr oedd y tystion yn ymwybodol) nad oes unrhyw astudiaethau systematig neu fapio wedi'u gwneud o anghenion sgiliau'r economi forwrol yn ei chyfanrwydd ar gyfer y dyfodol, sy'n cyferbynnu â'r sefyllfa yn Iwerddon.

Dyweddwyd wrthym y byddai llawer o'r sgiliau ar gyfer y sectorau newydd yn debyg i swyddi gweithgynhyrchu a pheirianeg eraill. Felly, dylai hyn olygu canolbwyntio ar ail-sgilio ac ail-hyfforddi yn hytrach na datblygu proffiliau sgiliau cyfan gwbl newydd.

Y prif argymhelliad:

Dylai Llywodraeth Cymru sicrhau bod Cynllun Morol Cymru yn darparu fframwaith cynhwysfawr a cyffredinol ar gyfer datblygu adnoddau morol Cymru a'i chymunedau arfordirol yn gynaliadwy. Dylai gynnwys amcanion a thargedau mesuradwy - gan gynnwys perfformiad economaidd - a dylid ei roi ar waith gan ddefnyddio dull 'Llywodraeth gyfan', wedi'i fodelu ar Gynllun Morol Integredig Iwerddon.

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn gwneud yr hyn a ganlyn:

Argymhelliad 1. Blaenoriaethu cyfranogiad mewn rhwydweithiau, prosiectau a phartneriaethau'r UE yn y sector ynni morol, gan ddefnyddio dull rhagweithiol a blaengar o ran ymgysylltu â mentrau ar lefel yr UE.

Argymhelliad 2. Sicrhau bod Llysgenhadon Cyllid yr UE yn cael eu cynnwys yng ngwaith y Grŵp Gorchwyl a Gorffen Ynni Morol newydd i sicrhau bod cyfleoedd ar gyfer ariannu a chyllid o'r UE yn cael eu cynnwys yng ngwaith y grŵp hwn.

Argymhelliad 3. Archwilio'r potensial ar gyfer datblygu Rhanbarth Macro yr Iwerydd neu Bartneriaeth Strategol, mewn trafodaethau ag Iwerddon, yr Alban, Llywodraeth y DU, y Comisiwn Ewropeaidd, a thrwy ei haelodaeth o Bwyllgor y Rhanbarthau a Chynhadledd y Rhanbarthau Morwrol Ymylol.

Argymhelliad 4. Mynnu penderfyniadau gan Lywodraeth y DU i sicrhau bod eglurder ynghylch prisiau streic ar gyfer technolegau ynni morol adnewyddadwy gwahanol cyn gynted â phosibl.

Argymhelliad 5. Darparu mwy o gymorth ariannol ar gyfer prosiectau casglu data morol, gan gynnwys effeithiau posibl datblygiadau ar yr amgylchedd morol. Dylai hyn gynnwys meddwl yn greadigol ac yn rhagweithiol ynghylch sut y gallai gwahanol ffrydiau cyllid yr UE gefnogi hyn.

Argymhelliad 6. Adolygu polisi Ardaloedd Menter o ganlyniad i ddatganoli arfaethedig polisi porthladdoedd. Yn benodol, dylai'r adolygiad ystyried a yw'r dull sector yn briodol ar gyfer yr ardaloedd hynny sy'n cynnwys porthladdoedd, o ystyried cwmpas y cyfleoedd o fewn yr economi forwrol. Dylai'r adolygiad hefyd ystyried a oes angen mwy o Ardaloedd Menter i gefnogi datblygiad porthladdoedd.

Argymhelliad 7. Datblygu prosiectau ffyrdd priodol ac effeithiol i wella llif traffig ar yr A55 a'r A40 o ystyried y risg i borthladdoedd yn sgil newidiadau ymylol o ran effeithlonrwydd.

Argymhelliad 8. Gweithio gyda phorthladdoedd perthnasol a rhanddeiliaid lleol eraill yn ogystal â Network Rail a'r Adran Drafnidiaeth i ystyried sut y gall cynlluniau moderneiddio'r rheilffyrdd yng Nghymru helpu i ddatblygu'r diwydiant cludo nwyddau ar y rheilffyrdd er mwyn gwasanaethu porthladdoedd Cymru.

Argymhelliad 9. Gweithredu'n bendant yn dilyn datganoli pwerau cynllunio porthladdoedd er mwyn symleiddio a chyflymu proses gynllunio porthladdoedd a'i hintegreiddio â phroses trwyddedu a chaniatadau morol effeithiol sydd ag adnoddau addas er mwyn gwneud penderfyniadau yn gyflym

ynghylch ceisiadau datblygu. Dylid ystyried cynnwys gwelliannau i borthladdoedd mawr a datganoledig Cymru fel Datblygiadau o Arwyddocâd Cenedlaethol o dan Ddeddf Cynllunio (Cymru) 2015.

Argymhelliad 10. Ymgysylltu â phorthladdoedd Cymru a Grŵp Porthladdoedd Cymru i egluro cwmpas y strategaeth ar gyfer porthladdoedd Cymru yn y dyfodol a sut y bydd hynny'n cael ei ddatblygu i roi sicrwydd i'r sector.

Argymhelliad 11. Datblygu Polisi Porthladdoedd i Gymru sy'n:

- Darparu gweledigaeth glir ar gyfer porthladdoedd Cymru ac arweinyddiaeth strategol sy'n cefnogi porthladdoedd i gyflawni eu nodau;
- Nodi'n glir lle mae angen cymorth ychwanegol, er enghraifft, o ran nodi a darparu seilwaith neu wasanaethau sydd â budd economaidd ehangach ond sy'n cynhyrchu elw uniongyrchol cyfyngedig i'r porthladdoedd eu hunain;
- Alinio â pholisïau twf glas a thrafnidiaeth yr UE er mwyn hwyluso ymgysylltu â'r UE a chefnogi ceisiadau am gyllid gan yr UE;
- Annog datblygu a rhoi prif gynlluniau porthladdoedd ar waith, sy'n adlewyrchu rôl ehangach porthladdoedd yn yr economi forwrol, a'r economi leol yn gyffredinol;
- Cynnwys asesiad o allu cystadleuol porthladdoedd Cymru;
- Cynnwys porthladdoedd mewn polisïau allweddol yng Nghymru, yn arbennig ar ddatblygiad yr economi forwrol, polisi trafndiaeth, polisi amgylcheddol a chynllunio a pholisïau ehangach sy'n cefnogi twf economaidd.

Argymhelliad 12. Blaenoriaethu buddsoddiad cynyddol mewn gallu ymchwil morol, gan gynnwys trafodaethau â Llysgenhadon Cyllid yr UE ar y cyd ag Addysg Uwch yng Nghymru ar sut y gellir defnyddio cyllid yr UE a chyllid arall i gefnogi hyn. Dylai hyn gynnwys archwilio'r potensial ar gyfer datblygu cais COFUND ar gyfer ymchwil morol.

Argymhelliad 13. Gofyn i Lysgenhadon Cyllid yr UE edrych am gyfleoedd i raglenni cyllido'r UE gefnogi'r agenda hwn, gan gynnwys (ond nid yn unig) Erasmus+, Horizon 2020, Cronfa Gymdeithasol Ewrop a'r Rhaglenni Cydweithio Tiriogaethol.

Argymhelliad 14. Adolygu'r gefnogaeth i ynni morol a'r economi forwrol ehangach yn Swyddfa Llywodraeth Cymru ym Mrwsel ac archwilio sut y gellir cryfhau hynny drwy bartneriaeth rhwng tîm Llywodraeth Cymru, Addysg Uwch yng Nghymru a swyddfeydd CLILC.

Argymhelliad 15. Cynnal ymarfer mapio yn edrych ar anghenion sgiliau a hyfforddiant yr economi forwrol yn y dyfodol ac adolygu'r ddarpariaeth bresennol o ran hyfforddiant ym maes Addysg Uwch ac Addysg Bellach yng Nghymru i ategu'r anghenion hyn ar gyfer y dyfodol. Dylai ystyried y gwaith a wnaed eisoes i edrych ar anghenion y sector ynni morol o ran sgiliau.

Argymhelliad 16. Rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i'r Cynulliad am y cynnydd yn y rhestr o brosiectau posibl a nodwyd ar gyfer cefnogaeth gan yr EFSI.

Argymhelliad 17. Ymgysylltu'n llawer mwy rhagweithiol â sefydliadau'r UE a rhanddeiliaid perthnasol eraill i ddatblygu'r cysylltiadau angenrheidiol i fanteisio ar CEF a ffynonellau eraill posibl o gyllid yr UE ar gyfer trafndiaeth. Dylai hyn gynnwys cyfranogiad Gweinidogol mewn digwyddiadau rhanddeiliaid, fel Diwrnodau TEN-T.

Argymhelliad 18. Ymgysylltu, fel mater o frys, â Llywodraeth y DU, Llywodraeth Iwerddon, porthladdoedd Iwerddon, porthladdoedd Cymru, rhanddeiliaid perthnasol yng Nghymru a Chomisiwn yr UE i ddatblygu cynigion ar gyfer Cyllid Trafnidiaeth yr UE, yn enwedig prosiectau Traffyrdd y Môr. Yn benodol, dylai Llywodraeth Cymru gynnal cynhadledd i ganiatáu i rhanddeiliaid, yn enwedig porthladdoedd Cymru, ddeall cyfleoedd cyllido'r UE ac ystyried ffordd ymlaen.

Argymhelliad 19. Rhoi i borthladdoedd y gefnogaeth sydd ei hangen arnynt i gael gafael ar gyllid yr UE a ffynonellau eraill. Efallai y bydd angen i Lywodraeth Cymru adolygu a oes gan ei staff y sgiliau a'r hyfforddiant cywir i wneud hyn.

Argymhelliad 20. Gofyn i uned Horizon 2020 WEFO fynd i'r afael â'r alwad gan fusnesau bach a chanolig i gael cyngor a chefnogaeth arbenigol unigol o ran manteisio ar gyfleoedd drwy raglenni cyllido'r UE.

